

Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu

Devenire în Taina Cuvântului

Studii de teologie biblică

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2023

CUPRINS

Introducere	7
De la Logos la Cuvânt în viața Bisericii	9
Sfânta Scriptură în Tainele de inițiere	25
Interpretarea Cântării Cântărilor în cheie euharistică	55
Provocarea din spatele unei traduceri: Dumnezeu zelos sau gelos (Ieșirea 20, 5)?	69
Evoluția ideii mesianice în gândirea rabinică	83
Dimensiunea istorică a lui Israel între Sinai și Sion	107
Rut, paradigmă a imigrației și emigrației	127
Noțiunea de neam în lumina Sfintei Scripturi	147
Între păstori și profesioniști: Ioan 10	169
Și râvna poate duce la păcat	183
Bibliografie selectivă	191

INTRODUCERE

Apariția în publicistica teologică românească a unui nou volum de studii biblice poate părea oarecum inoportună. Ideal ar fi ca publicul ce vizitează librăriile de specialitate, cel care reprezintă în același timp și pe credincioșii din biserici sau pe studenții, respectiv elevii din sălile de curs, să se aplece mai întâi asupra Sfintei Scripturi, izvor al vieții Bisericii din perspectivă teologică și cultică. Lectura Bibliei și a scrierilor Părinților Bisericii reprezintă temelia pe care începe să se construiască conștiința creștină autentică. De acolo se poate lua seva care va hrăni o viață în Hristos eliberată de povara formalismului, a fanatismului și a adăsurilor care s-au lipit de viața Bisericii. Doar prin această lectură omul poate descoperi rațiunea propriei existențe, sensul trăirii lui Dumnezeu, bucuria cunoașterii Sfintei Treimi și rostul vital al rugăciunii autentice. Din paginile Sfintei Scripturi și ale Sfinților Părinți se poate învăța frumusețea și importanța iubirii adevărate, cea care devine marca viețuirii tuturor fiilor lui Dumnezeu.

Această firească prioritate a scrierilor fundamentale și esențiale ale creștinismului nu anulează nevoia celor de astăzi de a descoperi cuvintele Scripturii sau ale Părinților Bisericii și prin intermediul altor lucrări. Scrierile teologice contemporane își propun să „traducă”, în măsura în

care este cu putință acest lucru, în limbajul și gândirea modernă ceea ce a grăit Duhul lui Dumnezeu prin intermediul autorilor textelor sacre. Astfel, orice lucrare de teologie pe care autorii o supun privirilor noastre pe rafturile bibliotecilor sau ale librăriilor își găsește rațiunea în dorința sinceră de a oferi un model de înțelegere a textului revelat. Aceste lucrări nu își propun să se substituie operelor patristice sau textelor biblice. Scopul lor este acela de a facilita înțelegerea corectă a mesajul divin din aceste scrieri.

Din această rațiune s-a născut și ideea volumului de față. Mai multe studii care au fost publicate inițial în diferite volume colective, omagiale sau ale unor conferințe, și în revista *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza”* din Iași, secțiunea Teologie Ortodoxă au fost înmănunchate într-un întreg. Decizia a fost motivată de dorința de a pune la un loc mai multe materiale pentru a se facilita accesul la studiile în cauză. Unul dintre criteriile care a stat la baza selectării a fost acela al conținutului tematic tratat, dar și al accesului la studiul publicat inițial.

Astfel, articolele au fost selectate în baza solicitărilor primite asupra accesibilizării lor din partea unor studenți, teologi sau clerici. După cum vor putea observa cititorii acestor rânduri, ele datează din diferite perioade ale formării mele teologice, subliniind gândirea și capacitatea de a surprinde nuanțele hristocentrice și pnevmatice ale textului biblic, chiar dacă ele nu au fost grupate în ordine cronologică. De aici și titlul volumului *Devenire în Taina Cuvântului. Studii de teologie biblică*, titlul ce își propune să sublinieze plămădirea în cunoașterea mesajul dumnezeiesc așezat în Scriptura cea de Dumnezeu inspirată.

DE LA LOGOS LA CUVÂNT ÎN VIAȚA BISERICII*

Lumea, așa cum o vedem astăzi prin ochii proprii sau prin ochii reporterilor din spațiul media, suferă. Criza economică se împletește cu o criză socială, la care se adaugă una de ordin moral pentru ca toate să convergă spre o adevărată dramă spirituală a omului contemporan. Acesta, aflat într-o permanentă mișcare, nu spirituală sau intelectuală, ci fizică, nu mai are timp de el însuși. El nu se mișcă în sens sportiv, ci aleargă după o devenire în social, în *mundus*-ul care îl absoarbe de fiecare dată fără a oferi ceva în schimb. „Omul recent”, dacă îmi este permis să folosesc această sintagmă a lui H-R Patapievici, este într-o continuă alegare după bunăstare, după poziții sociale, după avere, după..., după... În această goană permanentă uită, sau nu are timp să înțeleagă rostul propriei existențe și mai ales al propriei deveniri. Societatea de consum ajunge să mistuie în cele din urmă pe creatorul ei, pe omul care i-a plămădit un crez

---

* Publicat initial în volumul „Astăzi am văzut că Dumnezeu vorbește cu omul și aceasta rămâne viu”. *Vorbirea și tăcerea în revelație*, Festschrift la cea de-a 65-a aniversare a prof. dr. pr. Petre Semen, editori: conf. dr. pr. Ilie Melniciuc-Puică, Lect. dr. diac. Cătălin Vatamanu, asist. dr. pr. Paul-Cezar Hârlăoanu, Ed. Doxologia, Iași, 2014, pp. 192-200; ISBN: 978-606-666-329-8.

și care a întreținut-o prin felul lui de a fi. Într-un astfel de amalgam de dorințe, de posedări, de „eu am” sau „eu vreau”, omul își cunoaște limita, lumea obosește, iar societatea, din punct de vedere spiritual, se întoarce în acel „tohu wabohu” al creației primordiale (Facerea 1, 2).

Vindecarea vidului spiritual, potolirea setei sufletești, domolirea zbuluciumului interior și trezirea la viață sunt posibile doar printr-o întoarcere la valorile care au dat sens lumii într-un anumit moment. Andrei Pleșu vorbește despre o înviere a omului din veacul acesta, căci Dumnezeu „înainte de a promite oamenilor o înviere definitivă, la sfârșitul timpului, le cere să învie în viața de acum, adică să se comporte ca niște oameni vii”¹. Acesta este de fapt însuși sensul existenței umane dat încă din momentul plămădirii sale, când „omul s-a făcut suflet viu” (וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה wa’yehi ha’adam le’nefeš chayya Facerea 2, 7).

Fără a duce prezentarea pe tărâmul unei omilii duhovnicești, este necesară totuși sublinierea că întoarcerea la rădăcinile proprii este singura modalitate de trezire la viață, de revenire întru sine. Întoarcerea la valorile spirituale, la Cuvântul lui Dumnezeu, la Hristos, la Dumnezeu constituie modalitatea de supraviețuire a lumii contemporane.

Un aspect important al revelației divine este legat de conceptul de „cuvânt al lui Dumnezeu”. Indiferent de modul în care înțelegem această expresie, cu raportare la persoana Fiului sau cu referire la mesajul divin, ea rămâne esențială în descoperirea tainelor dumnezeiești. Cuvântul lui Dumnezeu este Cel care revelează și se revelează în permanență

---

¹ Andrei Pleșu, *Despre frumusețea uitată a vieții*, Ed. Humanitas, București, 2011, p. 84.

pentru ca omul să înțeleagă modalitatea în care se poate apropia de Părintele ceresc. Sf. Ap. Pavel, în epistola către Evrei, subliniază această dublă realitate revelațională a Cuvântului: „după ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (1, 1-2). Acesta, Fiul lui Dumnezeu, se descoperă pe Sine în postura de Cuvânt, de Logos, în evanghelia ioaneică: „la început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (1, 1).

Din perspectiva vieții creștine, asumarea și primirea Cuvântului sunt esențiale, deoarece noi stăm sau cădem în funcție de modalitatea în care auzim Cuvântul, îl conștientizăm și ni-l asumăm ca mod autentic de viațuire întru El. În acest sens, studiul de față își propune să facă o prezentare a felului în care Cuvântul apare, se transmite și lucrează în lumea zidită de Dumnezeu.

Evoluția conceptului de logos

Sf. Ioan folosește în prologul evangheliei sale termenul grecesc de $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ (logos). Acesta provine de la aceeași rădăcină ca și verbul $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omega$ (lego), care potrivit dicționarului Kittel² sau lui A. Bailly³ înseamnă printre altele și „a aduna”.

---

² Albert Debrunner, $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omega$, $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$, $\rho\eta\mu\alpha$, $\lambda\alpha\lambda\acute{\epsilon}\omega$, în *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. IV, Edited by Gerhard Kittel, translator Geoffrey W. Bromile, W.B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1993 (material electronic).

³ Anatole Bailly, *Le Grand Bailly, Dictionnaire Grec-Français*, Ed. Hachette, Paris, 2000, p. 1175.

Hesiod, în *Teogonia*, îl folosește uneori și cu sensul de „nara”⁴, sens apropiat de înțelegerea actuală a lui „lego”.

Substantivul „logos” avea înțelesul de cuvântul, la Homer, doar atunci când era folosit la plural, deci „cuvinte”, în rest desemnând „colecție”. Pentru Aristofan și Herodot „logos” înseamnă „numărare”⁵, pentru ca în timpurile mai noi să capete înțelesul de cuvânt. Dicționarul lui Kittel⁶ observă că în papyrusurile magice grecești, „logos” e important pentru cântecele de rugăciune și pentru incantații.

Începând cu Heraclit și cu sofiștii, „logos” începe a primi o importanță mai mare, pentru ca la Socrate și Platon să își găsească o deplinătate de semnificații. Pentru ei, „logosul” este și putere creatoare, dar și dialogul sufletului cu sine⁷.

Prin Philon⁸, filosoful iudeu din Alexandria Egiptului, termenul de „logos” va cunoaște o dezvoltare ce îl va transforma într-un concept și-l va muta din spațiul filosofic în cel al teologiei. Pentru acesta, „logosul” era puterea prin care universul a fost creat, dar și cea prin care el continuă să existe. El le numește Puterea creatoare și Puterea conducătoare, asociindu-le cu două dintre cele mai importante nume date divinității de Scriptura și tradiția iudaică: Elohim

---

⁴ Henry George Liddell, Robert Scott (Compiled by), *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1996, p. 1034.

⁵ Albert Debrunner, λέγω, λόγος, ρημα, λαλέω.

⁶ Albert Debrunner, λέγω, λόγος, ρημα, λαλέω.

⁷ Albert Debrunner, λέγω, λόγος, ρημα, λαλέω.

⁸ Pentru modul în care Philon înțelege conceptul de logos și modalitatea în care asociază acest concept elen gândirii și spiritualității iudaice, s-a folosit lucrarea Charles Bigg, *Creștinii platonicieni din Alexandria*, trad. Alexandru Anghel, Ed. Herald, București, 2008, pp. 21-27.

și Yhwh. De fapt, Philon încearcă în lucrările sale, așa cum s-a afirmat de multe ori, să împace două lumi și două gândiri diferite: filosofia greacă și scrierile revelate ale Scripturilor iudaice. În acest sens, el se folosește de personificarea Înțelepciunii din cartea Pildelor (cap. 9) asociind acesteia conceptul de logos, prezent în gândirea filosofică a lui Platon. Astfel el atribuie logosului o serie de concepte caracteristice tradiției teologice iudaice. Logosul este identificat cu Șechinahul iudaic, cu Marele Arhanghel, Metatron, Omul ceresc, Marele Preot. De asemenea, Philon numește Logosul, Chipul, slava sau casa lui Dumnezeu. El merge mai departe în speculațiile sale arătând că Logosul este Fiul, Fiul cel mare, Întâiul născut al lui Dumnezeu, Dumnezeu sau al doilea Dumnezeu. Din perspectiva cunoașterii, el poate fi Soarele sau Întunericul, adică cel nepătruns. Speculația teologică philoniană merge și mai departe văzând în Logos pe Omul ceresc, Mijlocitorul, care reprezintă în ochii lui Dumnezeu întregul neam pământesc. Această înomenire a Logosului îi permite lui Philon să vorbească despre Logos ca despre Marele Arhiereu desăvârșit, care atunci când jertfește pentru sine o face doar pentru a participa la vina oamenilor pe care îi reprezintă. Pentru Philon, Logosul este Melchisedec, preotul Dumnezeului celui Preaînalt și regele Salemului.

Se poate astfel observa evoluția extraordinară a logosului, care de la un cuvânt obișnuit începe să comporte valențe teologice profunde. În acest sens concepția lui Philon despre Logos este cea mai înaltă înțelegere a acestuia din toată Antichitatea precreștină.

Septuaginta preia folosirea lui logos, cu sensul de cuvânt, traducând în peste 90% din cazuri pe ebraicul דָבָר (dabar)

prin logos⁹. În textul grecesc al Scripturilor Vechiului Testament, „logos” este cuvântul pe care Dumnezeu îl transmite profeților sau întregului Israel. El devine chiar marcă a Legii, prin prisma faptului că cele zece cuvinte, cele zece porunci de la Sinai devin în accepțiunea Septuagintei și apoi a întregii lumi creștine, Decalog.

Noul Testament preia cuvântul „logos” cu precădere cu același înțeles pe care îl găsește folosit în textul Septuagintei și în filosofia greacă. Autorii noutestamentari îl folosesc de cca 331 de ori cu înțelesul clar de cuvânt vorbit¹⁰. Pe lângă aceasta, noutatea absolută afirmată clar și fără echivoc de Scriptura Noului Legământ este aceea că „*Cuvântul S-a făcut trup*” (Ioan 1, 14). De fapt aceasta este esența mesajului evanghelic: Cuvântul, Logosul s-a întrupat, a luat trup omenesc și proclamă vestea cea bună.

De la Cuvântul întrupat la cuvântul revelat

Prin prisma revelației ioaneice se descoperă imaginea lui Dumnezeu Cuvântul. Acel Cuvânt care era, care exista dintru început la Dumnezeu, dar care S-a descoperit pe Sine în acest mod, în chip deplin oamenilor. Afirmatiile Sf. Ioan din prologul evangheliei sale arată că Logosul, Cuvântul cel veșnic al lui Dumnezeu vine în mijlocul oamenilor. Evenimentele la care apostolii au fost martori, cele despre Cuvântul

---

⁹ Thomas H. Tobin, *Logos*, în *The Anchor Bible Dictionary*, vol. 4, David Noel Freedman, Editor-in-Chief, Doubleday, New York, 1992, p. 349.

¹⁰ Thomas H. Tobin, *Logos*, p. 351.